

Investeren in D66

de partij na 6 mei

door Gerard Schouw en Christiaan de Vries

Wat men ook van de uitslag van de verkiezingen mag vinden, vastgesteld moet worden dat het niet goed is gegaan met D66. De stijging in de kiezersgunst is reeds lang verleden tijd, neerwaarts ging het al met de provinciale-statenverkiezingen van 1995. De daarop volgende gemeenteraadsverkiezingen van 1998 leidden tot een halvering van het aantal raadszetels. Deze trend werd dan ook bevestigd door de daling van het aantal nationale kiezers.

Ook al zou je aannemen dat het tij voorlopig is gekeerd, dan blijft nog de vraag of een dergelijke instabiliteit als een gegeven moet worden geaccepteerd. Een tweede vraag is of je 'zonder meer' wilt accepteren dat het electorale potentieel aan links-liberale kiezers een maximum van om en nabij de vijftien zetels kent. De auteurs van dit artikel vinden in elk geval van niet. Wij gaan ervan uit dat de omvang van de electorale aanhang in principe beïnvloedbaar is. Daarom stellen we de indringende vraag: *hoe maken we van D66 een stabiele en vooreerst weer groeiende partij?*

Stabiliteit en inhoudelijke standpunten

D66 is een politieke partij met nastrevenswaardige ideeën op de terreinen van rechtsstaat en democratie, economie en dynamiek, cultuur en sociale samenhang en ruimtelijke ordening en duurzaamheid. De combinatie ervan maakt D66 tot een unieke partij, zeker als we daarbij bedenken dat de standpunten van D66 van meet af aan zijn verbonden met een open en pragmatische politieke houding. Het is waaraan wij als Democraten ons bestaansrecht sinds 1966 ontleen.

De partij zal met deze uitgangspositie een stevige electorale posi-

De voorzitter en de directeur van de SWB hebben het initiatief genomen tot het schrijven van een discussiestuk over de partij na 6 mei.

De auteurs willen een einde maken aan wat zij het reflectieloze tijdperk noemen.

D66 moet zich als een serieuze politieke stroming gaan beschouwen en Paars inhoud geven als een 'culturele doorbraak'.

tie moeten zien te verwerven. En voor dit laatste is van belang dat niet alleen de Tweede-Kamerfractie, als de voor het publiek meest zichtbare vertegenwoordiging, op een andere manier gaat opereren. Juist binnen de partij, achter de schermen, zullen de manieren van werken en organiseren moeten worden aangepast. Voor een stevige electorale positie zijn in de eerste plaats aansprekende inhoudelijke standpunten nodig, maar daarnaast ook een adequate partijorganisatie. Dat betekent dat de aandacht niet meer alleen mag uitgaan naar de huishoudelijke kant van de vereniging: daarnaast moet zij worden gericht op de inhoudelijke organisatie. Voorts is het nodig om het contact tussen partij, kiezer en samenleving te verstevigen. D66 zal de komende tijd met name twee vragen moeten zien te beantwoorden: doen we de dingen goed en doen we de

goede dingen?

Het doel van deze notitie is om een begin van een antwoord te formuleren op bovenstaande vragen. Het volledige en meest verstandige antwoord zal uiteindelijk in samenspraak met de partij moeten worden geformuleerd.

Wat is er mis gegaan?

De afgelopen jaren getuigen van een opvallende paradox. D66 was in hoofdzaak verantwoordelijk voor de totstandkoming van Paars. Dat is alleen al van belang omdat met Paars de doorgang wordt verschaft naar de eenentwintigste eeuw. Geen geringe prestatie dus, maar zijn het niet tegelijkertijd de Democraten geweest die vergaten de programmatische basis voor dit keerpunt in de politiek-culturele verhoudingen verder uit te werken? Had daarop niet voortgebouwd moeten worden? We mogen aannemen dat Paars zeker bij aanvang ontvankelijk was voor inhoudelijke vernieuwing. Natuurlijk kan dan worden opgemerkt dat het de premier zelf was die deze vernieuwing in de weg stond door van meet af aan te roepen dat het een heel gewoon kabinet was. Maar Kok en Bolkestein waren niet de enigen op het toneel. De ontstane dynamiek had benut moeten worden teneinde de kanalen te graven tussen samenleving, maatschappij en publieke staat.

Het totale stuk werd gepubliceerd in een korte brochure onder de titel 'Investeren in D66'. Hierin is ook nog een paragraaf gewijd aan het onderwerp strategie en een negental aanbevelingen worden gedaan, onder meer over partijorganisatie, publieke relaties, de organisatie van de Tweede Kamer-fractie en de noodzaak van de versterking van de band met de kiezer. De brochure is op te vragen bij de SWB, tel. nr. 070 - 3566041.

Natuurlijk, de bewindslieden hebben de inhoudelijke vernieuwing 'al werkende' proberen te realiseren en zeker zijn hier en daar onmiskenbaar successen geboekt. Maar het functioneren van de partij zelf heeft toch vooral van ingekeerdheid, gebrek aan visie, durf en soms ook een teveel aan chaos getuigd. Wij bedoelen hier de partij in brede zin: van afdeling tot regio, van hoofdbestuur tot Tweede-Kamerfractie en van SWB tot Adviesraad. Of het nou ontbrak aan verbeeldingskracht of aan durf, er is te vaak sprake geweest van passiviteit in plaats van dynamiek. Achteraf beschouwd zijn te weinig de relevante ontwikkelingen in de samenleving tot uitgangspunt genomen voor nadere beschouwing, laat staan voor feitelijke strategiebepaling. En voorzover hiervan wel sprake was dan gebeurde dat meestal in reactie op wat anderen signaleerden. Deze geblokkeerdheid mag als een ernstige tekortkoming van de partij worden beschouwd. Die valt bijvoorbeeld ook nog weer af te lezen aan het uitblijven van enige bestuurlijke reactie op het project Voor de Verandering.

Op zichzelf is het vreemd of behoort het dat in elk geval te zijn voor een partij die zich op een pragmatische attitude beroept en die innovatie van beleid hoog in het vaandel voert. Bij een pragmatische politieke attitude draait het immers om drie dingen: om de realiteit van de vraagstukken, de praktische relevantie van een te voeren politiek en om de werkbaarheid van oplossingen. Het onbevredigende is nu dat te vaak één van deze drie elementen wordt geslachtofferd. Als er al wordt nagedacht dan leidt dat zelden tot concrete oplossingen, terwijl in andere gevallen te vroeg wordt overgegaan tot het formuleren van oplossingen. En dat terwijl het kenmerk van een politieke partij als D66 nou juist moet zijn dat je genoeg in huis hebt - leden, netwerken, organisatie en tijd - om beide naar behoren te kunnen doen. D66 beschikt over al deze elementen, maar waarom slagen we er dan zo slecht in die te benutten? Waarschijnlijk ligt het antwoord in de verwaarlozing van de opgave om onszelf als serieuze politieke stroming te beschouwen.

Onder de dekmantel van het pragmatisme gaan twee zielen schuil. Om dit in inhoudelijk opzicht ondoelmatig functioneren van de partij te kunnen begrijpen, zullen we eerst wat afstand moeten nemen. Wat beweegt ons? En waarom doen we de dingen zoals we ze doen?

We zullen moeten inzien dat voorzover er in de partij 'ideologie' schuilt, er in haar inborst twee zielen huizen. Eigenlijk strijden twee kampen om de eer. Dat zijn ten eerste degenen die uit zijn op vergroting van de mogelijkheden tot zelfbeschikking in de zin van consumentensoevereiniteit. Je zou kunnen zeggen: de zelfbeschikkers. Dat zijn ook de mensen die een sterke voorkeur hebben voor participatie als doel op zichzelf, een praktisch motief dat zich op zijn beurt weer laat verbinden met begrippen als marktvrijheid. Aan de andere kant zijn er de politieke en meer rechtsstatelijk bewogen democraten. Diegenen die uit zijn op vergroting van de mogelijkheden tot communiceren over onderwerpen die in de publieke sfeer een rol spelen. Door hen wordt de kwestie van formele openbaarheid verruimd tot een kwestie van publieke (mede-)zeggenschap. De thema's van deze meest inhoudelijke stroming in de partij laten zich verbinden met begrippen als burgerschap en radicale democratisering.

Sommigen zullen zeggen dat een dergelijk onderscheid vrijwel op hetzelfde neerkomt als dat tussen de liberale marktorientatie en de sociaal-democratische gerichtheid op 'beschermende' maatregelen van staatswege. Maar zo is het niet, dit laatste onderscheid

doet het eigen karakter van de partij onvoldoende en misschien wel helemaal geen recht.

Een problematische eigenschap van het pragmatisme is dat het zijn eigen rechtvaardiging, maar daarmee ook zijn eigen beginnelen zo moeilijk laat verhelderen. Dat geldt ook voor de inhoudelijke verschillen en overeenkomsten die onder haar dekmantel schuil gaan als eenmaal het pragmatisme als benaderingswijze is geaccepteerd. Uiteindelijk loop je het risico dat de inhoudelijke reflectie en confrontatie voor overbodig, dan wel voor 'schadelijk' wordt gehouden.

Te vrezen valt dat we al enige tijd geleden in zo'n *reflectieloos tijdperk* zijn aangeland. Een toestand die overigens al langer duurt dan deze regeerperiode en in eerste instantie vermoedelijk werd mogelijk gemaakt door het eigen karakter en het formaat van de partijleider en natuurlijk vanwege het succes dat door hem werd geboekt. Onder de voorspoed van de (economische) omstandigheden is vervolgens bijna als vanzelf het accent komen te liggen op een pragmatische politiek van zelfbeschikking. Terwijl aangaande onderwerpen als democratie en rechtsstaat hooguit nog werd gesproken over de formeel-democratische voorwaarden. Een wijze van beschouwing waarin ook het referendum moeiteloos kon worden opgenomen, terwijl het denken over democratie verder wat meewarig kon worden afgekort 'als in kroonjuwelen gevat'. D66 zal moeten inzien dat, wanneer op deze manier een meer opportunistisch geladen pragmatisme de motivering wordt van onze 'politieke grondhouding', ons politiek-inhoudelijk blikveld steeds kleiner wordt.

Om te kunnen ontsnappen aan deze impasse, zullen we opnieuw moeten investeren in de inhoudelijke kanten van de partij. Inhoudelijk gezien zullen we *de thema's van democratie en zelfbeschikking weer met elkaar moeten verbinden* en daaraan een praktische en aansprekende invulling geven: *aan de burger moet meer verantwoordelijkheid worden gegeven*. Voor D66 behoort het dan te gaan om de twee zijden van een medaille, van vrijheid en democratie, bijeengehouden door de rechtsstaat die het verbindend element vormt. Aan dit alles wordt nog weer een extra inhoudelijk perspectief verleend door het criterium van duurzaamheid dat aan de maatschappelijke activiteit moet worden verbonden. Een eigentijdse uitwerking van de kernthema's *rechtsstaat, democratie, vrijheid en duurzaamheid*, dat zouden de steunberen moeten zijn van het politieke denken en handelen van de partij.

Waarom is dit de afgelopen jaren niet of veel minder zo geweest? Om een antwoord te kunnen geven op die vraag zullen we de verschillende facetten van het optreden van de partij analyseren.

De inhoud

Veelvuldig is door Jan en alleman gesignaleerd dat de partij een visie ontbeert. Inhoudelijke standpunten worden gemist. Het eigen handschrift van de partij ontbreekt. Daarbij gaat het niet om de afwezigheid van een allesomvattende ideologie. In elk geval niet in klassieke zin, niemand heeft behoefte aan een gesloten denkwereld. Waar het bij de inhoud wel om gaat, is een herkenbare en verhalende samenhang, die als zodanig is over te dragen, verteld en begrepen wordt.

Het probleem kan misschien nog wel het beste geïllustreerd worden aan de tragiek van Paars. Vier jaar geleden kon je meerdere

Uitslag Gemeenteraadsverkiezingen

redenen hebben om voor een Paars kabinet te zijn. Naast de politiek-strategische bespiegelingen die eraan zijn gewijd, was er een meer 'spirituele' reden, namelijk Paars als culturele doorbraak. Dat was ongetwijfeld het motief waarvan D66 in electoraal opzicht het meest heeft kunnen profiteren. Dan gaat het om de inspirerende intuïtie dat *de dingen anders kunnen*. En voor 'de dingen' daar kon je van alles voor invullen, dat deed iedereen dan ook graag. Sommigen hadden het over een andere stijl van politiek, anderen meenden dat nu eindelijk de aandacht naar de zogenaamde immateriële onderwerpen zou moeten uitgaan. Weer anderen veronderstelden dat Paars nieuwe dynamische coalities mogelijk zou maken. Het leggen van nieuwe relaties tussen politiek en samenleving die beter aansluiten bij moderne ontwikkelingen: meer verantwoordelijkheid bij de burger. Dan was er de nadruk die zou moeten worden gelegd op verantwoordelijk bestuur. Al deze verwachtingen kwamen samen in de aanname dat nu eindelijk een politiek gestalte zou krijgen die passend is bij de 'post-industriële maatschappij' en waarin de aandacht zou kunnen uitgaan naar herkenbare eisen van rechtsstatelijkheid, democratie, vrijheid en duurzaamheid. Dit zijn de kernbegrippen van D66 – in inhoudelijk opzicht markeren zij onze opdracht.

Maar voor zover Paars iets heeft betekend in dit opzicht, heeft het dat impliciet en bijna werktuiglijk gedaan. En dan gaat het hoofdzakelijk om instrumentele zaken van bestuur. De meer programmatistische politieke kwesties werden als zodanig niet of nauwelijks behandeld en in elk geval *niet in politieke zin gearticuleerd*. En is het dan vreemd dat de verkiezingslag onttaardt in een electorale

woordenstrijd tussen twee heren: een sociaal-democratische premier en een liberale oppositieleider? Pas op het allerlaatst is aarzelend begonnen aan een inhaalslag, omdat het nu eenmaal campagne was, maar toen was het al te laat.

Dit probleem van het maar niet kunnen komen tot een meer samenhangend verhaal is natuurlijk niet bij Paars begonnen. De partij kampt er al veel langer mee, maar is het daarmee een onvermijdelijk probleem dat we 'zonder meer' moeten accepteren? Wij menen van niet, als de partij z'n bijna spreekwoordelijke schuchterheid maar zou afleggen en de analyse zou beginnen waar die hoort te beginnen: bij het waarom van een probleemstelling. Om daarna de vraag naar het hoe te beantwoorden, in plaats van andersom.

De organisatie

Aan het front van de organisatie doet zich hetzelfde probleem voor als ten aanzien van de inhoud werd gesignaleerd, namelijk dat te veel dingen, te vaak, voor vanzelfsprekend zijn gehouden. Bij elke organisatie zal zich dit wreken, maar dat is zeker het geval als het gaat om een organisatie van een politieke partij. Daarbij draait het impliciet of expliciet altijd om 'macht'.

Van het begin af aan heeft de partij als het ging om de organisatie gefocust op democratie als organiserend beginsel. Maar hierbij is men nooit verder gegaan dan de formele en huishoudelijke kanten ervan. Het resultaat is een partijorganisatie die in de ogen van

velen overwegend functioneert als een lege huls: als het om de inhoud gaat wordt in de vereniging opmerkelijk veel aan de individuele leden en dus aan het toeval overgelaten. Vrijheid en zelfstandigheid zijn altijd goed, maar de herkenbaarheid van D66 wordt er niet beter op. Dat die herkenbaarheid wel weer terug te vinden zou zijn in een 'ons verbindende' (bestuurs-)stijl moet als een fabeltje worden beschouwd. Elke D66'er is anders. Er bestaat geen verbindende partij-norm voor politici: de inhoud moet mensen verbinden. Als het al om een 'attitude' zou gaan dan gaat het dus in de eerste plaats om een inhoudelijk geïnspireerde attitude. Een ander probleem dat ontstaat, wordt geïllustreerd door het feit dat het de partij als vereniging ontbreekt aan een organiserend centrum. Dat is ook de voornaamste reden dat de partij onvoldoende vermogen heeft om te leren. Te leren van belangrijke ervaringen zoals de afgelopen vier jaar met Paars, of dichterbij, de ervaringen die zijn opgedaan in de verkiezingscampagne. D66-ers lijken er de voorkeur aan te geven snel weer over te kunnen gaan tot de orde van de dag. Het is evenwel de vraag hoe dat komt. De eerste de beste opvoedkundige kan vertellen dat ervaringen er zijn om van te leren, maar dat voor een dergelijk leerproces wel het een en ander aan voorwaarden moet zijn geschapen.

In het licht van de problemen waarvoor alle politieke partijen staan, zal opnieuw moeten worden nagedacht over de principes van organisatie. Natuurlijk moet dat worden gedaan met de partijdemocratie als uitgangspunt. Als die andere kant van de medaille maar niet uit het oog wordt verloren, namelijk de noodzaak van een doelmatige organisatie. Inhoud, strategie en regie zullen van meet af aan op elkaar moeten kunnen worden betrokken. Dan draait het om het organiseren van de deelname aan de inhoudelijke gedachtenontwikkeling. Het wetenschappelijk bureau zal van zijn kant aan deze inhoudelijke ontwikkeling een eigen specifieke bijdrage leveren, maar alleen al gezien de omvang van de hier geleverde probleemstelling kan het dat niet alleen.

De regio

Om hier al meteen een suggestie te doen: er is een ruimte in de partij die veel beter benut zou kunnen worden. Dan hebben we het over de regionale ruimte. Nu nog een vacuüm tussen partijtje en afdelingen, wordt deze hooguit gebruikt als huishoudelijke brievenbus. Soms wordt zij benut voor wat een 'podiumbijeenkomst' wordt genoemd. En dat laatste laat zien hoe het ook kan. De regio moet een inhoudelijk knooppunt kunnen vormen: niet al te ver van huis, maar wel een gebied bestrijkend dat groot genoeg is. Een gebied waar een perspectief wordt geboden dat inspirerend is voor leden en voor de partij. Het mes snijdt dan aan twee kanten, want zowel de afdelingen als het hoofdbestuur zouden er hun voordeel mee kunnen doen.

Het is hier niet de plaats om uit te weiden over het waarom en het hoe van een dergelijke aanpak. Wel willen we opmerken dat het inrichten van deze 'nieuwe ruimte' voor de partij ingrijpend zal zijn. Het organiseren van de regio mag niet leiden tot een toename van bureaucratie, maar juist tot een doelmatiger organisatie van de inhoud. Zeker is dat een dergelijke verandering een grote inzet eist en dus ook de ondersteuning van moderne informatie- en communicatiemiddelen. De vraag is of, zonder een dergelijk integrerend verband in de partij, enig ander 'organiserend centrum' een kans van slagen heeft.

Investeren in D66

Het is het waard te investeren in D66, dat zal duidelijk zijn. En dat betekent goed nadenken, communiceren, een plan trekken en daarnaar handelen. Ten behoeve van al deze fasen menen wij hier een aantal kritische observaties en inspirerende gedachten bijeen te hebben gebracht. Wij hebben daarbij geput uit de ideeën en notities die in de loop der jaren vanuit het wetenschappelijk bureau zijn verwoord en geschreven. Wij verwachten dat de partij nu de tijd zal willen nemen om een en ander te overdenken, te bespreken en uit te werken. Om te kunnen leren. Maar nog veel belangrijker: om te investeren in onze partij: in Democraten 66. ♦

Op 26 september a.s. organiseert de SWB een discussiebijeenkomst over 'Investeren in D66'. Let u op de aankondigingen in de *Democraat en Idee*. Reacties op dit artikel of op het thema zijn welkom.

ZIJ WEG

OF HIJ WEG

Eén van de laatste stukken wildernis in Nederland wordt bedreigd: de Razende Bol bij Texel. Hier rust en zoogt de zeehond. Als de gaswinning doorgaat is de rust binnenkort voorbij. De Waddenvereniging strijdt voor plaatsing onder de Natuurbeschermingswet, zodat rust en leven behouden blijven. Help de Wadden verdedigen.

AAN U DE KEUS

Dit kan niet! Ik word donateur voor f 50,-. Ik ontvang een gratis Razende Bol T-shirt. U kunt dit bedrag éénmalig afschrijven van:

rekeningnummer

naam / voorletters

m/v

adres

postcode / woonplaats

handtekening

Deze bon in portvrije enveloppe sturen aan: Waddenvereniging
Antwoordnr. 90, 8800 XT Harlingen of tel: (0517) 41 55 41

DE WADDEN: ONZE LAATSTE WILDERNIS